

Nagyhatalmi törekvések az indo-csendes-óceáni térségben – Az AUKUS történeti perspektívája

Great Power Interests in the Indo-Pacific – A Historical Perspective for AUKUS

Tenczer Ádám

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2026.1.4

Összefoglaló: Az AUKUS nevű biztonságpolitikai megállapodás 2021-es létrejötte nem csupán a globális stratégiai viszonyok újrendeződésével járt, de egy mélyebb történeti és identitásbeli folyamatosság megnyilvánulásaként is értelmezhető. A jelen tanulmány arra vállalkozik, hogy az AUKUS-nak az angloszféra újjászerveződő politikai-katonai struktúrájaként történő vizsgálata révén bemutassa a brit–amerikai különleges kapcsolat és a *Five Eyes* hírszerzési együttműködés szerepét, valamint ismertesse a Franciaország posztkolonialista törekvéseinek a háttérbe szorulását okozó tényezőkre. A kutatás kiemeli az identitásbeli azonoságtudatnak és a közös történelmi emlékezetnek az AUKUS-ban betöltött szerepét, és rámutat az új típusú szövetségek sikerességének a meghatározó tényezőjére: az exkluzivitásra. A tanulmány arra a megállapításra jut, hogy az AUKUS-típusú együttműködések komoly kihívást jelentenek a hagyományos multilaterális rendszerek számára.

Kulcsszavak: indo-csendes-óceáni térség, AUKUS, különleges kapcsolat, angolszféra, identitásalapú szövetségek

Abstract: *The establishment of the AUKUS security pact in 2021 signaled not only a reconfiguration of global strategic alignments but also the reassertion of deeper historical and identity-based continuities. This study frames AUKUS as a reconstituted politico-military structure of the Anglosphere, highlighting the enduring influence of the British–American special relationship and the Five Eyes intelligence alliance, while examining the decline of France’s post-colonial ambitions. The research demonstrates that identity coherence and shared historical memory are critical determinants of the viability of emerging alliances, posing significant challenges to traditional multilateral frameworks.*

Keywords: *Indo-Pacific, AUKUS, special relationship, Anglosphere, identity-based alliances*

Bevezetés

Az AUKUS nevű biztonságpolitikai megállapodás 2021-es bejelentése nem várt hullámokat kavart a nemzetközi politika vizében, különösen a transzatlanti kapcsolatok és az „indopacifikus” vagy indo-csendes-óceáni (tehát a Indiai-óceántól a Csendes-óceán nyugati és középső részéig terjedő) térség erőviszonyai tekintetében, s meglepte az Amerikai Egyesült Államok európai szövetségeseit.¹ Bár a vizsgált partnerség új geopolitikai kezdeményezésként jelent meg, a jelen tanulmány igyekszik hangsúlyozni, hogy az AUKUS gyökerei történelmileg mélyen visszanyúlnak a részt vevő államok közös történelmi emlékezetéhez és nemzeti identitásához. A jelen vizsgálódás célja ebből adódóan annak feltárása, hogy az angolszász nemzetközi kapcsolatok (elsősorban a brit–amerikai „különleges kapcsolat”) történelmi mintái, valamint a 19. századra visszavezethető identitáspolitikák hogyan formálták az AUKUS létrejöttét és szerkezetét, s idézték elő mind az európai szövetségeseikkel, mind a Kínával való 2021-es konfrontálódást.² Ezen identitáspolitikai elemeknek és a történelmi hagyományokra visszavezethető tényezőknek a megértéséhez olyan szempontokat is figyelembe kell vennünk, mint az indo-csendes-óceáni térségben betöltött angolszász katonapolitikai, történelmi szerep, valamint az Egyesült Királyság és az Amerikai Egyesült Államok között fennálló „különleges kapcsolat”, amely London és Washington informális alapon történő érdekegyeztetését takarja. A Távolság és az indo-csendes-óceáni térség kapcsán a brit és az amerikai közös történelmi tapasztalat az, hogy a 20. század első harmada óta tartaniuk kell egy ottani asszertív katonai hatalomtól, amely egyaránt veszélyeztette a Brit Birodalom „Suezről keletre” elterülő érdekeltségeit, valamint az Egyesült Államok nyugati parti mélyvízi flottáját.

A jelen tanulmány gondolati kiindulópontja a nemzetközi kapcsolatok elméletein belül az angol iskola történelmi és filozófiai hagyományaira épül. Különösen meghatározó hivatkozási pont Barry Buzan és Laust Schouenborg *Global International Society* című munkája, amely Hedley Bull klasszikus „nemzetközi társadalom” fogalmát fejlesztette tovább, s a globális normatív államközi rendet több, egymással részben átfedésben levő ún. „szubglobális” nemzetközi társadalomra bontotta. A tanulmány implicit módon amellest érvel, hogy az angloszféra ilyen szubglobális nemzetközi társadalomként értelmezhető, amelyet közös történelmi tapasztalatok, normák és politikai öntudat, valamint az együttműködés iránti erős közösségi elköteleződés jellemez, és különít el más történelmi

fejlődésű közösségektől. Az állami vagy a nemzeti identitás külpolitika-formáló szerepét tágabb értelemben a konstruktivizmus vizsgálja, amellyel bizonyos fokig az angol iskola is rokonítható, de inkább annak előfutáraként írható le. Míg ugyanis az utóbbi módszertanilag a filozófiában és a történettudományban gyökeredzik, addig a hagyományos értelemben vett konstruktivizmus a társadalomtudományok és különösen a szociológia tudományos módszereire épül.

A tanulmány azért nem kíván jobban kitérni a konstruktivizmussal való kapcsolatra, mert az elsősorban az identitások és a normák keletkezésének és változásának a magyarázatára törekszik. Ez pedig nem képezi a jelen vizsgálódás közvetlen célját. Az angol iskola viszont a nemzetközi politika történetileg kialakult normatív rendjét és annak az intézményes kereteit veszi górcső alá, s a kontinuitást, a legitimitást és a társadalmi beágyazottságot hangsúlyozza, amely tényezők kritikus jelentőséggel bírnak az AUKUS kapcsán. Ennek az elméletnek az alkalmazását indokolja az a körülmény is, hogy a katonapolitikai jellegéből adódóan a partnerséget mind a nemzetközi, mind a hazai szakirodalomban elsősorban a realista értelmezési keretben elemezték az elmúlt években. Bár az AUKUS kétségkívül az Egyesült Államok Kína elleni nagystratégiájának a részét képezi, és így nem is lehet elválasztani a geopolitikai jelentőségétől, mégis fontos megérteni azokat az identitásformáló tényezőket is, amelyek lehetővé tették a hármas egyezmény létrejöttét – ehhez pedig bizonyos fokig el kell vonatkoztatnunk a nukleáris meghajtású tengeralattjárók fejlesztésétől.

Munkahipotézisként a tanulmány azt feltételezi, hogy az AUKUS nem csupán biztonságpolitikai vagy technológiai együttműködés, hanem egy mélyebb, történeti és kulturális alapokon nyugvó identitásközösség (az úgynevezett angloszféra vagy az angolszász országok érdekszférája) integráns része, amely a 21. század átrendeződő erőviszonyainak a meghatározó tényezője lesz.³ Ezzel összhangban arra a kutatási kérdésre keresi a választ, hogy miként világít rá az AUKUS-megállapodás az angloszféra és a kontinentális európai (különösen a francia) stratégiai kultúrák eltérő történeti és normatív beágyazottságára.

Az AUKUS-szal kapcsolatos kutatások a partnerség létrejötté óta főként az erőpolitikára, a realista elmélet alapján értelmezett együttműködésre, továbbá mint katonai-politikai és technológiai szövetségnek a vizsgálatára összpontosítottak.⁴ (Hozzá kell tenni, hogy teljesen indokolatlan, elvégre az AUKUS mégiscsak egy országnak a – jelen esetben „nukleáris tengeralattjárókkal való – felfegyverzését célozza.) A jelen tanulmány szerzője is teljesen egyetért ezekkel a megközelítésekkel, de a katonai szempontok és a realista erőpolitika állításai árnyalása érdekében

ki kívánja egészíteni azokat. Az Egyesült Államok és Kína nagyhatalmi vetélkedése – mint az indo-csendes-óceáni térség erőegyensúlyának a sarokköve – nem pusztán két blokk (a nyugati világ és Kína) gazdasági és katonai erőpróbája, hanem – Samuel Huntington szavai szerint – civilizációk versengése és az úgynevezett „szabályalapú nemzetközi rendszer” megmérettetése is egyben.⁵ Ebben a játszmában pedig kritikus jelentősége van a brit–amerikai különleges kapcsolatnak (*British–American special relationship*) és az angloszférának mint a nemzetközi rendszer szabályait és elvi keretrendszerét történetileg meghatározó tényezőknél.

Négy és fél évvel az együttműködés bejelentése után a téma még mindig több szempontból is releváns. Egyrészt az AUKUS nem csupán Joe Biden külpolitikáját határozta meg, ahogy a Trump-kormányzatét is meg fogja, hanem az „amerikai nagystratégiának” az indo-csendes-óceáni térségre vonatkozó sarokpontjait is.⁶ Ez a partnerség nem egyszerűen a már említett „szabályalapú világrend” (*rules-based international order*) egyik kulcseleme, de – a különleges kapcsolat mellett – a közvetlen példája annak is, hogy a geopolitikai szövetségek formálódásában a történelmi tapasztalatok és a közös identitásmenták politikai ciklusokon átívelő, meghatározó szerepet játszhatnak.⁷ Ugyanakkor arra is rávilágít, hogy egy volt gyarmattartó hatalom (Franciaország és Nagy-Britannia) aktívan igyekszik felhasználni azokat a posztkoloniális térségekben meglévő nyelvi, kulturális (vagy adott esetben diplomáciai) „előjogait”, amelyek révén stratégiai előnyt tud magának kovácsolni.

Az alábbiakban három fő narratíva mentén történik az AUKUS történelmi hátterének a bemutatása:

1. Franciaország indo-csendes-óceáni stratégiája és annak meggyengülése az ausztrál tengeralattjáró-szerződés felmondása következtében;
2. a brit–amerikai különleges kapcsolat történelmi szerepe az AUKUS létrejöttében;
3. az angolszász országok hírszerzési szövetsége és technológiai együttműködése mint az AUKUS tágabb értelmezése az indo-csendes-óceáni térségben.

A francia nagyhatalmi törekvések és az AUKUS

Az AUKUS-megállapodás európai (különösen francia) fogadtatására a jelen tanulmány nem pusztán kontextusként, hanem normatív ellentétként is tekint. Az AUKUS ugyanis nem kizárólag egy addigi védelmi stratégia vagy fegyverbeszerzés felülírásaként értelmezhető, hanem egy olyan döntésként is, amely láthatóvá tette a kontinentális európai (francia) és az angolszász

stratégiai közösség történeti tapasztalatainak, normatív rendfelfogásának és „partnerségi kultúrájának” az eltéréseit. A francia reakció hevesége ezért nem érthető meg önmagában a közvetlen diplomáciai eseménysor (tárgyalásokból való kizárás, szerződésfelmondás) leírásából, hiszen az indulat és a státuszérelem mögött olyan hosszabb távú nagyhatalmi önkép és a csendes-óceáni térséghez kötődő stratégiai beágyazottság áll, amelyet Párizs történeti és intézményi folytonosságként él meg.

A következő alfejezet ezért a francia politikai és stratégiai narratívákat tárgyalja (amihez a szükséges mértékben a történeti előzményekre is támaszkodik). A francia gyarmati múlt rövid rekonstruálása alkalmas arra, hogy kiderüljön, mely pontokon ütközik a francia „*grandeur*” logikája az angolszász együttműködés informális, bizalomalapú és identitásközösségre épülő mintázataival. E kontraszt teszi érthetővé, hogy az AUKUS Párizs szemében miért nem csupán gazdasági veszteséget jelent, hanem Washington, London és Canberra kapcsán presztízs- és rendfelfogásbeli töréspontot is.

2021. szeptember 15-én, az AUKUS bejelentését követően, általános értetlenség és megrökönyödés lett úrrá az európai állam- és kormányfőkön, aminek az oka nem is az új szövetség létrehozásában keresendő, hanem annak a nyilvánosság elé tárásában. Az ugyanis, hogy az európai partnereket – különösen Franciaországot – kizárták az AUKUS-szal kapcsolatos egyeztetésekből és előkészületekből, mélyen érintette a francia nemzeti önértéket, valamint az országnak az európai vezető szerepéről alkotott önképét. Az AUKUS-t Párizs egyértelműen arculcsapásként élte meg.⁸ A bejelentés után megjelent francia tudósítások már a címükben is hazugsággal vádolták meg Ausztráliát, az Egyesült Államokat pedig szándékos megtévesztéssel. A döntés következtében komoly diplomáciai feszültség bontakozott ki Washington, London és Párizs között. Egyrészt ugyanis Emmanuel Macron kormányszata, amely Franciaországot és az Egyesült Államokat közeli politikai szövetségeseinek tekintette, a szándékos kihagyást az egymás iránti konzultációs kötelezettség megsértéseként értelmezte. Másrészt Ausztrália és Franciaország között már 2016 óta érvényben volt egy, a dízel meghajtású tengeralattjárók fejlesztéséről szóló megállapodás, amelytől Canberra így előzetes egyeztetés nélkül állt el. Az akkori francia külügyminiszter, Jean-Yves Le Drian egyenesen „hátra szúrásnak” nevezte az ausztrál lépést.⁹

A párizsi kormány erőteljes felháborodása tehát a francia politikai elit nemzeti nagysággal kapcsolatos percepcióinak a megsértésére vezethető vissza. A reakció hátterének a megértéséhez át kell tekinteni azokat az indo-csendes-óceáni térséggel összefüggő francia hatalmi és stratégiai célokat, amelyeket a megállapodás közvetlenül veszélyeztetett. Ennek érdekében két alapvető tényezőt kell figyelembe vennünk. Először is azt, hogy Franciaország történelmileg arra törekedett, hogy a gyarmati korszakból

megörökölt geopolitikai érdekeit a lehető legnagyobb mértékben biztosítsa, majd gazdaságilag és politikailag is előnyös megállapodásokat üssön nyélbe.¹⁰ Másrészt a francia gyarmati örökség szorosan összefügg a nemzeti identitás sajátos, a nemzeti nagyságra (*grandeur*) alapozott önképével.¹¹

Márpedig a *grandeur* egyszerre jelenti XIV. Lajos korát – amikor is Franciaország a kontinens vezető katonai és kulturális hatalmává vált –, a III. Napóleon alatti, második francia gyarmatbirodalom időszakát – amely egybeesett a modern francia nemzetállam megszületésével – és a Charles de Gaulle névvel fémjelzett atomhatalom Franciaországot, amely csak addig marad a NATO integrált katonai parancsnokságában, ameddig azt előnyösnek véli. A *grandeur* egy Párizs által képviselt civilizációs modellt (*modèle français*) is jelent, amely az országnak 19. századi nacionalizmusban gyökeröző különlegességébe vetett hitre vezethető vissza. Ebből adódik, hogy a mindenkori francia állam és a kormányfők a független globális cselekvőképesség igényével lépnek fel, akár a saját szövetségeseikkel szemben is, s egyértelművé teszik, hogy sem amerikai, sem orosz alárendeltségben nem hajlandók külpolitikai célokat követni. Ugyanakkor a *grandeur* a francia kultúrának, nyelvnek és diplomáciai befolyásnak a fenntartására irányuló törekvést is jelenti, mivel azokra a hatalom megtartásának a nem katonai eszközeiként tekint, különösen a posztkoloniális térség kapcsán.¹² A 19. század során e nagyhatalmi törekvések szorosan összefonódtak a francia (vagy tágabb értelemben véve az európai) civilizációs vívmányoknak a harmadik világba történő eljuttatásával és a gyarmatosítással.

Ha Franciaország – a *grandeur* szellemiségének megfelelően – a 21. században is valóban nagyhatalomként kíván fellépni, mégpedig nemcsak Európában, hanem a globális szinten is, akkor az az önálló érdekérvényesítési képességek kiépítését követeli meg Párizstól. A nemzeti nagyság megújításának a legközvetlenebb eszköze a gyarmatosítás időszakából megmaradt tengerentúli területek hasznosítása és a rajtuk keresztül történő regionális érdekérvényesítés. Az indo-csendes-óceáni térség emiatt kiemelt jelentőséggel bír a *grandeur* megőrzése szempontjából. Új-Kaledónia, Francia Polinézia, Réunion, Wallis és Futuna révén Párizs jogosan tarthat igényt „a világ második legnagyobb kizárólagos gazdasági övezettel (*exclusive economic zone*) rendelkező országa” cím mellett jogilag is védhető módon szólhat bele a térség ügyeibe.¹³ Ez pedig kulcsfontosságú a francia stratégiai érdekek védelméhez. A gyarmati örökség – minden morális terhe ellenére – Franciaország számára nélkülözhetetlen a 21. századi *grandeur* felépítésében, és a korábban általa birtokolt területek jelentős része (Nyugat-Afrika mellett) az indo-csendes-óceáni térségben fekszik.

2016 után Ausztrália a haditengerészeti együttműködésen keresztül egy olyan ugródeszka lehetett volna Franciaország számára, amelyről megnyílt

volna az út Indokína és az ASEAN-államokkal már korábban kiépített gazdasági kapcsolatok elmélyítése felé. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy Párizs árulásként értelmezte az AUKUS létrejöttét, hiszen francia szempontból az olyan érdekeket sértett, amelyek egy hosszabb időszak ambícióit ásták alá.¹⁴

Noha a jelen tanulmány nem kíván a francia gyarmati történelemmel mélyrehatóan foglalkozni, fontos röviden tisztázni, melyek azok az érdekek, amelyek történelmi léptékben is meghatározzák az indo-csendes-óceáni térségben folytatandó francia külpolitikát. Az egykori francia gyarmatbirodalom időbeli és térbeli kiterjedését, annak a jelenkorra gyakorolt geopolitikai hatását az AUKUS szempontjából érdemes megvizsgálni, mert csak akkor érthető meg, hogy miért és mely ügyekben okozott a trilaterális együttműködés stratégiai károkat Párizs számára.

Mivel több időszakról és gyarmatosítási kísérletről beszélhetünk (pl. a 17–18. századi, kora újkori kereskedelmi és missziós gyarmatosításról vagy a 19. század közepétől zajló új kolonizációs hullámról), amelyek Franciaországot az indo-csendes-óceáni térséghez kötik, érdemes azokat a területeket és kezdeményezéseket megemlíteni, amelyek a mai napig meghatározzák Párizsnak a térséghez fűződő viszonyát, és hatással vannak a francia nemzeti identitásra, illetve befolyásolták az Ausztráliával való együttműködést 2021-ig.¹⁵ Az érintett területek Franciaország második gyarmatbirodalmának idején (az 1830 utáni hódításokkal) kerültek Párizs kezére. A klasszikus francia történetírás szerint ezt a korszakot egészen az első világháború befejezéséig és az azt követő Párizs környéki békéig Franciaország területének a növekedése jellemezte, amely közel egy évszázadnyi terjeszkedés után, 1910-ben érte el a csúcspontját.¹⁶ Bár az 1918 után kialakított mandátumterületek révén számos új afrikai és közel-keleti államalakulat került francia közigazgatás alá (például Libanon és Szíria), Párizs gyarmatbirodalma mégis egységesebb, védhetőbb és gazdaságilag erősebb volt a világégést megelőzően – akárcsak az akkor már hanyatlóban lévő Brit Birodalomé.

A második gyarmatbirodalom magában foglalta Észak- és Nyugat-Afrika nagy részét, Madagaszkárt, Indokínát, a Közel-Kelet bizonyos országait, és lehetővé tette Párizs számára, hogy a 20. első felében (az USA és a Szovjetunió elszigetelődése következtében) globális szereplőként lépjen fel. A francia stratégiai gondolkodásban a felsorolt régiók – különösen az indo-csendes-óceáni térség – máig kiemelt jelentőséggel bírnak. Az utóbbi régióban Franciaország nem egyszerűen egy „korábbi gyarmattartó”, hanem még mindig olyan hatalmi tényező, amely a gazdasági és diplomáciai befolyása révén igényt tart a regionális biztonság alakítójának szerepére, és ennek érdekében aktívan hivatkozik a helyi történelmet meghatározó múltjára is.

Fontos azonban hangsúlyozni, hogy ma már Franciaországnak – a 20. század első felének (és a második gyarmatbirodalomnak) a meghatározásától eltérően – nem a klasszikus értelemben vett gyarmatai vannak a térségben, hanem úgynevezett tengerentúli megyéi (*départements et régions d'outre-mer*) és különleges státuszú közösségei (*collectivités d'outre-mer*).¹⁷ A területük Franciaország szerves részét képezi, ugyanúgy képviselőik vannak a nemzetgyűlésben, mint Párizs vagy Marseille lakóinak, és már nem a gyarmati logika érvényesül. Akár Marseille környékéről vagy a több ezer kilométerre fekvő Új-Kaledóniáról legyen is szó, Franciaország azonos módon reagál a biztonsági incidensekre, mivel azok mind a két esetben a saját szuverén területét érintik. Franciaországnak katonai, illetve haditengerészeti bázisai vannak a felsorolt térségekben (például Új-Kaledónia fővárosa, Nouméa mellett), és jelentős légi és tengeri infrastruktúrával rendelkezik Francia Polinéziában. Franciaország a gyarmati öröksége révén az egyetlen európai ország az indo-csendes-óceáni térségben, amely állandó katonai jelenléttel bír, tengeri erőforrásokhoz fér hozzá, és stratégiai pozíciókat ellenőriz.¹⁸

Franciaország sok tekintetben a klasszikus európai imperialista mintát követte, és így a fejlődése nem is igen különbözik a brit vagy a német modelltól.¹⁹ A gyarmatosítást ugyanis a franciák esetében is olyan motivációk fűtötték, mint a nyersanyagforrások és a piacok megszerzése, akárcsak a britekét vagy belgákét, amely országok jelentős hangsúlyt fektettek a missziós küldetéstudatra és a „civilizáció terjesztésének” az eszméjére – amelynek a francia megfelelője a „*mission civilisatrice*”. A francia gyarmati törekvések az angolszász világban ismert „*white man's burden*” eszméjéhez is illeszkedtek, amely szerint a fejlettebb európai népeknek morális kötelességük a „civilizációs ranglétra” alsóbb szintjein elhelyezkedő népek felzárkóztatása és „civilizálása”. E szemlélet a korszellemhez illeszkedő, szociáldarwinista elvek mentén, erőteljes faji különbségtételek alapján kategorizálta a világ nemzeteit.²⁰ Ennek analógiájára a „*mission civilisatrice*” a gyarmatosított területek kulturális átalakítására, franciává tételére és az őslakosság eltüntetésére törekedett. A célja nem csupán a politikai és a gazdasági uralom megszilárdítása volt, hanem a helyi kultúrák felszámolása, illetve a francia nyelv, oktatási rendszer és közigazgatási struktúra bevezetése is.²¹ Ez kiegészült a francia mintájú városok, intézmények és infrastruktúra létrehozásával, ami a gyarmatok (európai mintájú) modernizációját szolgálta ugyan, de az identitás radikális átalakításával, a hagyományos társadalmi rendek megbontásával és a mesterséges közigazgatási határok kialakításával komoly feszültségforrást is jelentett. Az olyan katonai-stratégiai megfontolások, mint például a tengerészeti támaszpontok létesítése, már évszázadokkal korábban, a portugál, illetve a spanyol gyarmati expanzió során is érvényesültek.

A francia gyarmati uralomnak szintén az európai modell szerint lett vége: a dekolonizációs hullám a második világháborút követően Franciaországot is elérte, akárcsak Nagy-Britanniát, Belgiumot és Hollandiát, s Párizs is lemondani kényszerült a gyarmatbirodalma jelentős részéről.²² Mind Francia Nyugat-Afrika, mind Indokína elvesztése súlyos csapást jelentett Franciaország nagyhatalmi státuszára nézve, és jelentősen visszavetette a francia társadalomnak a *grandeur*be vetett hitét. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy az annak megújítására irányuló törekvések nem hagytak alább a dekolonizációs időszak után sem.²³ Franciaország a már említett Réunion, Guadeloupe, Martinique, Új-Kaledónia és Francia Polinézia feletti kontrolljának köszönhetően a 20. század második felében is megtartotta a globális földrajzi kiterjedését, amely lehetővé tette a nagyhatalmi státusza részleges megőrzését.

Charles de Gaulle már a bipoláris világrend realitásaihoz igazodva kísérte meg a francia *grandeur* újraértelmezését a dekolonizációs válság közepette.²⁴ Felismerte, hogy ha Franciaország fokozatosan el is veszíti a gyarmatait, de a globális befolyását nem engedheti át más hatalmaknak. Úgy vélte, a hazája a területi veszteségek ellenére is megőrizheti a nagyhatalmi státuszát, amennyiben az Egyesült Államok és a Szovjetunió hidegháborús szembenállása során képes egy független harmadik pólusként fellépni a nemzetközi szintéren. Ezzel a gondolattal egyébként nem csak vele kapcsolatban találkozunk: nem sokkal a második világháború után Winston Churchill szintén hasonló megközelítést alkalmazott a Brit Birodalom jövője értékelésekor.²⁵ A nagyhatalmi státusz megőrzéséhez azonban De Gaulle nem hagyatkozhatott csupán a még meglévő gyarmati területekre, ahhoz asszertívabb külpolitikára és új eszközökre is szüksége volt. Ennek megfelelően 1966-ban kiléptette Franciaországot a NATO katonai parancsnoki struktúrájából. A stratégiai autonómia megőrzésének jegyében Párizsnak egy sajátos „harmadik utat” kellett volna járnia – amire a kétpólusú világ csak részben adott lehetőséget –, és szükség volt az önálló nukleáris elrettentő erő létrehozására is. (Ezt a franciák rövidesen meg is valósították a „*Force de frappe*” kódnév alatt.)

A hangsúly tehát törvényszerűen eltolódott a gyarmati területek birtoklásáról a független katonai és politikai cselekvőképesség felé, ami új alapokra helyezte Franciaország globális szerepvállalását. Ám azt nem a – változóban lévő – gyarmatpolitika helyett, hanem az mellett és annak aktív segítségével érte el. Az indo-csendes-óceáni térségben megmaradt szigetei a későbbi évtizedekben az érdekérvényesítési politikája sarokkövei lettek. Tény, hogy az átállás és a francia nagyhatalmiság újraértelmezése, a gyarmatpolitika és a korábbi területek adminisztrációjának a feladása nem volt könnyű döntés, és nem is mindenki akarta elfogadni. A második

világháború utáni időkben ezért inkább arra irányult a figyelem, hogy hogyan lehetne megőrizni az addigi pozíciókat, és a teljes autonómia megadása helyett miként lehetne megvalósítani a gyarmati közigazgatás korszerűsítését. A francia nemzeti identitás, a *gradeurbe* vetett hit generációk számára jelentett egyet akkoriban a „nagyobb Franciaország” víziójával, valamint annak a reményével, hogy a gyarmati birodalom megreformálható, a szétesése elkerülhető.²⁶ Ennek a vágnak a felkarolására születtek az olyan kezdeményezések, mint a rövid életű Francia Unió, amely elképzelést az afrikai és az ázsiai gyarmatok szélesebb körű autonómiájának a megadásával próbálták életben tartani. Bár az Egyesült Királysághoz hasonlóan Franciaország is igyekezett megőrizni a politikai befolyását a volt gyarmatai felett, a reformjaival nem tudott olyan eredményeket felmutatni, mint a brit dekolonizáció, és azok inkább az anyaországtól való végletes elidegenedéshez vezettek.²⁷ Az indokínai háború különösen fájdalmas emléket hagyott maga után – mind a térség népeinek a történeti emlékezetében, mind a francia nemzeti identitásban. Francia Indokína elvesztése Párizs számára egyet jelentett az ázsiai nagyhatalmi korszak végével.

A francia *grandeur* ütközése az AUKUS-szal

A francia–ausztrál tengeralattjáró-fejlesztési szerződést 2016. április 26-án, annak reményében kötötték meg, hogy az majd képes lesz stabilizálni Párizs nagyhatalmi jelenlétét az indo-csendes-óceáni térségben. A projektet François Hollande és Malcolm Turnbull a „21. századi stratégiai partnerség” alapjaként hirdette meg, és a kezdeti értéke mintegy 50 milliárd ausztrál dollár volt, ami az akkori árfolyamon körülbelül 35 milliárd amerikai dollárnak felelt meg.²⁸ A megállapodás Ausztrália történetének addigi legnagyobb volumenű védelmi beszerzési projektjét jelentette, amely stratégiai szempontból is mérföldkőnek számított: a célja ugyanis az ausztrál haditengerészeti képességek hosszú távú megerősítése volt, és 12 darab módosított, azaz dízel-elektromos meghajtású francia Barracuda osztályú tengeralattjáró beszerzéséről szólt. A tengeralattjárókat Ausztráliában, az adelaide-i Osborne hajógyárban építették volna meg, helyi munkaerő és ausztrál ipari kapacitások bevonásával.²⁹ Ez hatalmas ipari és technológiai transzfert is jelentett volna az országnak. Az első tengeralattjáró átadását 2030-ra tervezték, míg a teljes flotta 2050-re lett volna teljesen hadrendbe állítható, hasonlóan a későbbi AUKUS-egyezmény időtávlataihoz.³⁰

Párizs és Canberra között korábban soha nem valósult meg ilyen léptékű stratégiai védelmi együttműködés. A projekt révén Franciaország az Európai Unió „geopolitikai ébredésének” az élére állhatott volna, s nemcsak azért, mert Nagy-Britannia – akkor még csak várható – távozásával

felértékelődtek az addigi nagyállamok, hanem azért is, mert a német vezetésű EU valós alternatívájaként láttatta magát Párizs. A beruházás szám-talan anyagi és fejlesztési lehetőséget kínált a francia–német–európai be-szállítók számára, ami növelte mind a megállapodás, mind Franciaország tekintélyét. A szerződés a franciák számára egyúttal jelentős presztízsprom-jektet is jelentett, hiszen alkalmasint a hadiiparuk globális versenyképességét és az angolszász világgal szembeni (vagy melletti) európai alternatívát demonstrálta, miközben politikai értelemben megerősítette a jelen-létüket az indo-csendes-óceáni térségben. A megállapodás révén jelentős gazdasági haszonra és hosszú távú stratégiai beágyazottságra is számítottak a régió egyik kulcsszereplője, Ausztrália révén. Ez egyrészt illett a nem sokkal később megválasztott francia elnök, Emmanuel Macron által képviselt „stratégiai autonómia” politikájába, másrészt hozzájárult a *grandeur* és a nagyhatalmi jelenlét fenntartásához a posztgyarmati világban.

Franciaország indo-csendes-óceáni stratégiája elsősorban a térség mul-tipolaritásának a megőrzését, az Egyesült Államok és Kína közötti versen-gés ellensúlyozását tűzte ki céljává, miközben a saját tengerentúli területei biztonságát is garantálni kívánta – ez lényegében nem különbözik a korábbi De Gaulle-i elképzeléstől.³¹ Az Ausztráliával való szorosabb védelmi együtt-működés tehát a gazdasági szempontok mellett hosszú távú geopolitikai előnyökkel is kecsegtetett Párizs számára. A tengeralattjáró-projekt sikere nemcsak ipari szempontból, hanem szimbolikus, a nemzeti identitás tekin-tetésében is kiemelkedő jelentőségűnek tűnt, hiszen a lakosság és a nyugati szövetségi rendszer tagjai felé is igazolhatta, hogy Franciaország képes független nagyhatalomként viselkedni. Márpedig Párizs fontosnak tartotta, hogy megőrizze a globális szerepvállalás látszatát egy olyan időszakban, amikor Európa más részei (pl. Németország) óvatosabb külpolitikát folytatnak. Az, hogy Canberra Párizst választotta a védelmi ipari partneréül, erős üzenetnek ígérkezett a világ felé, bizonyítandó, hogy a francia katonai-tech-nológiai ipar az amerikai és a brit szereplőkkel is képes versenyezni. Ezért is volt olyan súlyos csapás az AUKUS a francia stratégiai célok szempontjából, hiszen éppen azoknak az ellenkezőjét bizonyította, és azt a benyomást keltette, hogy a Franciaország által kötött megállapodások másodvonalba szorúlnak, ha az amerikaiak kezdeményeznek valamit.

Az ausztrál–francia tengeralattjáró-szerződés 2021. szeptember 15-i hirtelen felmondása sokként érte a párizsi politikai vezetést.³² Az AUKUS egyet jelentett a francia befolyás újjáélesztését biztosító egyik fő pillérnek a megsemmisülésével, s látszólag romba döntötte a *grandeur*nek az indo-csendes-óceáni térségbeli lehetőségét. Franciaországnak nemcsak a gazdaság, de a nagyhatalmi presztízsz szempontjából is jelentős veszteséget kellett elkönyvelnie. Ráadásul a három angolszász állam által hozott döntés

teljes titoktartás mellett született, Franciaországot előzetesen semmilyen formában sem tájékoztatták. Ez példátlan diplomáciai feszültséghez vezetett.

A francia vezetés a történeteket nyílt árulásként és mély bizalomvesztésként élte meg. Ahogy már korábban szó volt róla, Jean-Yves Le Drian, az akkori külügyminiszter így fogalmazott: „Ez tényleg egy hátba szúrás. A kapcsolatainkba vetett bizalom megingott... Ez nemcsak Ausztrália, hanem az Egyesült Államok részéről is árulás.”³³ Hasonlóan éles hangot ütött meg Florence Parly akkori hadügyminiszter is, aki a francia érdekek súlyos semmibe vételéről beszélt.³⁴ A kormány válasza pedig gyors és határozott volt: példátlan lépésként visszahívták a nagykövetet Washingtonból és Canberrából is. Ennek azért van különös jelentősége, mert Franciaország a történelme során először rendelte vissza a nagykövetét az Egyesült Államokból, s ezzel is egyértelművé tette, hogy nem pusztán gazdasági veszteségként, de mély diplomáciai sérelemként is értékelte az eseményeket. Ironikus módon az Egyesült Királyságból nem hívták vissza a nagykövetet, és ezt gúnyosan azzal indokolták, hogy Londont „nem tekintették elég jelentős szereplőnek” az ügyben.³⁵ A diplomáciai válságot tovább súlyosbították a francia politikai vezetők kemény nyilatkozatai. Le Drian például Donald Trump (első) terminusának az egyoldalú külpolitikai gyakorlathoz hasonlította a Biden-kormányzat eljárását, és bizalom nélküli döntéshozatallal vádolta az amerikai elnököt. Többen is hangsúlyozták, hogy ez esetben nemcsak egy jelentős védelmi szerződés felrúgásáról van szó, hanem egy mélyebb, a „szabályalapú nemzetközi rendszer” szellemiségét sértő stratégiai partnerségéről, s kettős árulásként értelmezték Ausztrália lépését.

Mint ahogy az AUKUS az angolszász országok identitásalapú, különleges együttműködéseként értelmezhető, úgy az indo-csendes-óceáni térség Franciaország számára sem csupán egy földrajzi régió, hanem a nemzeti identitásából és a történelmi tapasztalataiból eredően egy stratégiaileg meghatározó terület – tehát nem periféria, hanem a globális jelenléte és a nemzeti érdekei szempontjából kiemelt fontosságú övezet. A francia szigetek (Új-Kaledónia, Francia Polinézia stb.) nem szimbolikus francia felségterületek, hanem geopolitikai támaszpontok, amelyeken keresztül az állam a térségbeli külpolitikáját gyakorolja. Az AUKUS bejelentésekor a francia kormányzatnak nem egy távoli megállapodás elszigetelt konfliktusával kellett szembenéznie, hanem közvetlen stratégiai fenyegetettséggel.

A „különleges kapcsolat” és az angolszász érdeksféra reneszánsza

A Brit Birodalom gyarmati öröksége (a volt domíniumok, illetve a Nemzetközösség egyes tagjainak a Londenral való közeli kapcsolata) napjaink külpolitikai döntéshozatalában is meghatározó tényező maradt. A brexittel kapcsolatos 2016-os referendum eredménye éppen arra hivatkozva jelölt ki olyan irányt a brit külpolitika számára, amely az Európai Unióból való kilépést követően Londont a nemzetközi színtéren az önállóbb és globálisabb szerepvállaláshoz kellett vezetnie.³⁶ A gyakorlatban ezt úgy képzelték el, hogy azok az országok, különösen a Nemzetközösség angolszász identitással rendelkező államai, amelyekkel valaha jó kapcsolatokat áptak, majd a történelem során kialakult „birodalmi beágyazódásuk” következtében, illetve a brit nemzettudat és a közös múlt tapasztalatai eredményeképpen hajlandók lesznek megerősíteni a kereskedelmi és a politikai kapcsolataikat a már „független” Egyesült Királysággal, és betöltik az uniós partnerek helyén keletkező űrt.

Azonban nagyon gyorsan kiderült, hogy hiú ábránd volt az egykori Brit Birodalom gazdaságainak bármilyen jellegű összehangolásával számolni, s egyúttal az is bebizonyosodott, hogy egyszerű kereskedelmi egyezmények által nem lehet az európai gazdaságról leválni. Egy identitásalapú, angolszász együttműködésre törekvő stratégia csak korlátozott keretek között, bizonyos szereplőkkel és területeken tud megvalósulni. A brexit támogatóinak egy jelentős része – a Konzervatív Párt történelemértelmezésével összhangban – geopolitikai szükségmegoldásként értelmezte az uniós tagságot már az Egyesült Királyság 1973-as belépésekor is, nem pedig a brit nemzeti érdekek szabad érvényesülésének a kifejeződéseként.³⁷ A szigetországban széles körben tartja magát az a nézet, hogy a brit külpolitika természetes útja (a franciáéhoz hasonlóan) a globális színtéren való aktív jelenlét, így az nem szorítkozhat kizárólag a kontinentális Európára. Annak ellenére, hogy a világháborús tapasztalatok, a Brit Birodalom formális felbomlása és a gazdasági hanyatlás következményei jelentős csapásokat mértek London formális és informális pozícióira, a birodalmi identitás tovább él a társadalmi tudatban, és gyakran szolgál hivatkozási alapul a külpolitikai narratívákban. Ez az identitásbeli folytonosság tette lehetővé, hogy – Franciaországtól eltérően – az Egyesült Királyság a posztbirodalmi korszakban is képes tartós, kulturális és stratégiai alapokon nyugvó szövetségek fenntartására.

Az, hogy Londennek a történelmi ereklyéken és a diplomáciai kapcsolatain kívül rendelkezésére áll-e más eszköz a birodalmi öröksége „újrahasznosítására”, egy vitatott kérdés. Az azonban bizonyos, hogy a brexit utáni „*Global Britain*” koncepciója e történelmi örökség megújítására tett kísérletként értelmezhető: normatív és kulturális alapon akarta feléleszteni a

korábbi kapcsolatokat, és végső soron az AUKUS irányába vezette Nagy-Britanniát. A normatív dimenzió az angolszász magállamokkal (az Egyesült Államokkal, Kanadával, Ausztráliával és Új-Zélanddal) való kapcsolatok megerősítését célozza, s olyan kulturális közösségként értelmezi azokat, amelyet nemcsak kulturális, de biztonságpolitikai érdekek is összekötnek.³⁸

Bár a brit külpolitika célja még elvi szinten sem lehet a birodalom bárminemű restaurációja, a *Global Britain*-koncepció mégis jelentős mértékben a korábbi kapcsolatok kiaknázására és újak felépítésére alapoz, aminek ékes példája az AUKUS-megállapodás. A szerződés által biztosított informális csatornák révén London nemcsak képes volt újra a globális színtérre pozícionálni magát, de löketet is adott az angolszász érdekszféra integrációjának, amely csak Donald Trump 2025-ös győzelmével torpant meg. A birodalmi örökség mindenestre továbbra is ideológiai iránytűként szolgál a brit külpolitika számára, noha a 21. századi geopolitikai realitások következtében kénytelen az Egyesült Államokra támaszkodni.

Az angloszféra erősödése immáron nem a – már gyenge lábakon álló – Nemzetközösség vagy London tevékenységének a függvénye, hanem az amerikai külpolitikáé, amely azonban a Kínával való versengést tekinti az elsődleges problémájának.³⁹ Így az angolszász országok és a történetileg hozzájuk hasonló politikai fejlődésen keresztülment államok politikai vagy stratégiai összefogása ezért csak és elsősorban a Kínával szembeni amerikai ellensúlyozás lencséjén keresztül értelmezhető. Nagy-Britanniának az USA stratégiai számításaiiban betöltött helyét az határozza meg, hogy milyen szerepet tud felvállalni ebben a küzdelemben. Ezért is nagy jelentőségű az AUKUS, mert két olyan angolszász országot – az Egyesült Királyságot és Ausztráliát – is kulcspozícióba emel, amelyek addig elsősorban csupán a politikai szövetségesei voltak az Egyesült Államoknak, de 2021 óta már a nagystratégia részeivé váltak. Londonnak ezt a pozícióját még tovább erősíti a tény, hogy egyébként is a lehető legjobb kapcsolatokra törekedett Washingtonnal, s azok intézményi keretét egy informális bilaterális együttműködés, az ún. „brit–amerikai különleges kapcsolat” már évtizedekkel korábban megalapozta.

A „különleges kapcsolat” (*special relationship*) nem egyszerűen egy kétoldalú politikai együttműködés London és Washington között, hanem az angolszász országok szélesebb körű közösségvállalásának és szolidaritásának az alapja, amely bizonyos történelmi szituációkban (pl. a második világháború idején) képes volt egyesíteni az angloszféra magállamait, és tető alá hozni egy, a tengelyhatalmakkal szembeni angol–amerikai vezetésű koalíciót.⁴⁰ A különleges kapcsolat dinamikája határozza meg az AUKUS-együttműködést és a „szabályalapú nemzetközi rendszer” fejlődési irányát is. A második világháború közvetlen

fenyegetésétől eltérően a 21. század harmadik évtizedében az AUKUS-t nem a háborús együttműködés kényszere szülte, hanem a közös történelmi múltba vetett bizalom, illetve az világrend átformálását célzó orosz–kínai szándékokkal szembeni közös ellenállás. Ha ehhez hozzávesszük, hogy az AUKUS egy nukleáris technológia megosztására és a haditengerészeti kapacitások évtizedekre szóló összehangolására irányuló törekvés, akkor egyértelművé válik, hogy az a részes országoktól olyan típusú kooperációt igényel, amelyben akár az ipari erőforrások vagy adott esetben a külpolitikai döntéshozatal összehangolására is szükség lehet.⁴¹

Az együttműködés katonai vonatkozású részleteit természetesen nem lehet megismerni, viszont a nemzetközi politikára gyakorolt hatásaik már körvonalazódnak. Egy ilyen elköteleződéshez arra a feltételezésre kell alapozni – még ha a 2025 utáni Trump-adminisztráció más irányelveket követ is –, hogy Ausztráliának, az Egyesült Királyságnak és az Egyesült Államoknak az indopacifikus térségbeli stratégiai és politikai érdekei még évtizedek múlva is meg fognak egyezni a 2021-es állapottal, vagyis mind a három állam a *status quo* fenntartásában lesz érdekelt – ami a jelen esetben az angolszász (pontosabban: amerikai) vezetésű nemzetközi rendszer fenntartását és a kínai terjeszkedés visszaszorítását jelenti.

A nukleáris technológia átadása egy harmadik ország számára, amely ráadásul korábban nem is rendelkezett hasonlóval, nem csupán nemzetközi jogi aggályokat vet fel, de rendkívül mély politikai-kulturális azonosságot is feltételez a felek között. Ha ugyanis csak az érdekek és a stratégiai megfontolások mentén történne egy ilyen technológiacsere, az magában hordozná annak a kockázatát, hogy akár már rövid távon is (néhány kormányváltást követően) egymás ellen fordulnak a felek, és akkor a technológiát átadó kénytelen lesz a saját maga által felfegyverzett, s ezért jóval erősebbé vált ellenséggel szembenézni. A kulturális, nyelvi és identitásbeli azonosság viszont – amennyiben az létezik az angolszász magországok között – csökkenti (ha nem is kizárja ki) annak az esélyét, hogy Ausztrália a saját érdekeit annyira előtérbe helyezné, hogy szembeforduljon az amerikai vagy a brit partnereivel. A legradikálisabb forgatókönyv szerint is legfeljebb az feltételezhető, hogy Canberra elfordul az amerikai szövetségeseitől, és egy „Kína-barát” politika jegyében semlegességbe zárkozik – ami egyébként meglehetősen valószínűtlen. Ezt az eddigi kormányváltások is bizonyították: sem Keir Starmer brit, sem Anthony Albanese ausztrál, de még a kiszámíthatatlanságáról ismert amerikai Trump-kormányzat sem rúgta fel az AUKUS-megállapodást. Hozzá kell tenni, hogy jelenleg nincs is olyan kapacitása Ausztráliának, amely potenciálisan fenyegethetné az amerikai vagy a brit stratégiai érdekeket.

Az AUKUS egy évtizedes léptékben értelmezhető katonai beruházás, amely már a megvalósítása során megköveteli a részt vevő országoktól a gyártási és az infrastrukturális kapacitások összehangolását. Ha megvalósulnak a tervek, és sikerül létrehozni a brit Astute- és az amerikai Virginia-osztályba tartozó nukleáris tengeralattjárók technológiájának az öt-özésén alapuló SSN–AUKUS-t, akkor a brit, amerikai és ausztrál gyártási kapacitások összekapcsolásán túl számos más módon is függésbe kerülnek egymástól a felek.⁴² Egy ilyen jelentős és hosszú távú közös projekt sikere ugyanis nagyban függ a résztvevők információátadási hajlandóságától (amely lényegében az együttműködés gerincét adja), ami lehetővé teszi, hogy a közösen legyártott katonai eszközöket együtt is üzemeltessék és irányítsák. Ahhoz, hogy Adelaide-ban, Derbyben és Hawaiiin egyidejűleg felszerelhető módon lehessen az SSN–AUKUS-t alkalmazni, azoknak számos olyan ponton egymásra kell hagyatkozniuk, amelyek valószínűtlenné teszik az együttműködésből való későbbi kilépést.

Így például a program megvalósítása az ausztrál haditengerészet számára nemcsak stratégiai váltást jelent az eddig használatos technológiáihoz képest, hanem a katonai infrastruktúrának, az állomány kiképzésének és a parancsnoki rendszereknek az átfogó modernizációját (és összehangolását) is megköveteli, sőt a nemzeti hatáskörben tartásuk részleges feladását is. Az atom-tengeralattjárók hadrendbe állításához Ausztráliának olyan komplex bázisinfrastruktúrát kell kiépítenie, amely megfelel a nukleáris üzemeltetés sajátos követelményeinek – ami mind a kikötői létesítmények, mind a karbantartó kapacitások terén komoly kihívások elé állítja Canberrát. A tengeralattjárók számára a meghajtásukhoz szabott, speciális mélyvízi dokkokat kell kiépíteni, ahol biztonságos a reaktorral kapcsolatos műveletek (köztük az üzemanyagcsere és az általános karbantartási eljárások) végrehajtása.⁴³ Kérdéses emellett, hogy az ausztrál lakosság hogyan reagál a nukleáris fűtőanyag és a hulladékkezelés kérdéseire, amikor azok valóban a közelükbe kerülnek. Tekintve, hogy víz alatti karbantartó bázisok kiépítése is szükséges a tengeralattjárók szerkezeti egységeinek a rejtett környezetben történő ellenőrzéséhez és javításához – elvégre a nukleáris tengeralattjárók fő tulajdonsága, hogy határozatlan ideig képesek rejtőzködni –, a következő kormányoknak az ausztrál adófizetők dollár százmilliárdjaira lesz szükségük.⁴⁴

Az atom-tengeralattjárók működtetése emellett különleges képzési követelményeket is támaszt, amelyekre az előkészületek már meg is kezdődtek, és az ausztrál haditengerészet közös gyakorlatokba kezdett a brit és az amerikai flottával. A kidolgozott egységes kiképzési programokkal szembeni elvárás, hogy megfeleljenek az SSN–AUKUS üzemeltetési előírásainak, biztosítsák a reaktorüzemeltetést, a vészhelyzeti eljárásokat, illetve

az esetleges harctéri helyzetek megfelelő kezelését – bár kétségkívül ritka, hogy nukleáris tengeralattjárókat taktikai szinten is bevetnek. Mindenesetre, ha az ausztrál, brit és amerikai tengerészek együtt szolgálnak, és a műveleti eljárásaikat harmonizálják, illetve kiépülnek az „interoperabilitás” feltételei, akkor az AUKUS a NATO-val összehasonlítható léptékű integrált együttműködés lesz, amely közös politikai alapokon is nyugszik. Természetesen ezek távlati, évtizedes célok, amelyek legkorábban a 2050-es évekre valósulhatnak meg.

A közös működés szempontjából különösen fontos és érzékeny kérdés a parancsnoki és az irányítási rendszerek integrációja. Az AUKUS keretében közös hadműveleti parancsnoki központokat (*combined maritime operations centers*) kell létrehozni, amelyek képessé teszik a szövetséget a döntéshozatali mechanizmusok összehangolására.⁴⁵ Ez két lényeges politikai következménnyel jár.

Egyrészt felveti annak a lehetőségét, hogy Ausztrália (és bizonyos mértékig Nagy-Britannia is) egy, az Egyesült Államok által dominált katonapolitikai együttműködés foglyává válik, és ezzel szűkül Canberra nemzetközi mozgásteret, holott az AUKUS melletti elsődleges belpolitikai érv az volt, hogy általa Ausztrália kapacitásai és érdekérvényesítési lehetőségei kibővülnek. Ennek a bekövetkezése nem törvénytörő, főleg ha azt feltételezzük, hogy a három ország közötti kapcsolat megmarad a politikai szívélyesség talaján. Ugyanakkor érdemes szem előtt tartani, hogy bár a katonai parancsnoki rendszerek integrációja a felek közös megegyezésével és egyenlő részvételével valósul meg, megvan annak a lehetősége, hogy a legerősebb fél a kritikus pillanatban magához rántja az irányítást, és kész helyzettel szembesíti a többieket, s ezzel kiszolgáltatott helyzetbe hozza őket.⁴⁶

Másrészt a brit–amerikai különleges kapcsolat is átalakulhat. Az AUKUS keretein belül létrejövő integrált katonai parancsnoksággal ugyanis alapjaiban változnak meg az eddig ismert reláció szabályai, amelyek eddig is tartalmazták a közvetlen bevetések előtti politikai és hadászati egyeztetéseket ugyan, de az teljesen más, mint ha közösen hozzák meg a taktikai döntéseket.

Ha figyelembe vesszük azt a minőségi változást, amelyet az AUKUS képes kiváltani az angolszász országok közötti együttműködés jellegében, akkor megállapítható, hogy a trilaterális egyezmény nem egyszerűen egy védelmi paktum, hanem egy új, a nyugati szövetségi rendszeren belül létrejött NATO-tól és az Európai Uniótól is elkülönülő szerveződés. Az AUKUS egy olyan integrált katonai szövetség létrehozásának az irányába mutat, amely a globális hatalmi átrendeződés közepette képes lehet sajátos (angolszász) normák, standardok és szabályok szerint egyesíteni az angolszféra. Ez a modell jelentősen különbözik a „szabályalapú nemzetközi rendszer”

multilaterális konszenzusra épülő jellegétől, és egy exkluzív, kulturális identitásazonosságra épülő mélyebb integrációra tesz kísérletet.⁴⁷ De eltér például a NATO által képviselt kollektív védelem logikájától is. A közös parancsnoki struktúra kiépítése és az operatív döntéshozatal egységesítése erős alapokról indul, hiszen a felek hírszerzési rendszereinek az összekapcsolása már évtizedekkel korábban megtörtént az ún. „*Five Eyes*” együttműködés keretei között, s jó esély van arra, hogy más területekre is kiterjed a kooperáció.⁴⁸ Ha ez bekövetkezik, akkor a brit–amerikai különleges kapcsolat is óhatatlanul új szintre fog kerülni, amely már nem pusztán egy kétoldalú viszonyként, hanem három- vagy – a bővítéstől függően – többoldalú angolszász katonai közösségként lesz értelmezhető. Egy ilyen blokk létrejötteként a politikai következményei pedig messze túlmutatnak az indo-csendes-óceáni térségen és az AUKUS közvetlen működési területén. Az AUKUS-megállapodás ezáltal képes lehet a 21. századi világrend egyik leg-szorosabb, leginkább intézményesült katonai és stratégiai együttműködésének a létrehozására, amelynek a tagjai kizárólag az angolszász érdekszférára államaiból kerülhetnek ki.

Angolszász hírszerzési együttműködés: a *Five Eyes* és az AUKUS

Az AUKUS, mint ahogy arról már szó volt, alapvetően Ausztrália nukleáris tengeralattjárókkal történő felfegyverzését szolgálja, ám ez az állítás némi pontosításra szorul. A megállapodásnak ugyanis a jelenlegi ismereteink szerint két pillére van, amelyek közül az első a klasszikus értelemben vett katonai beruházási együttműködés.⁴⁹ A második már sokkal szofisztikáltabb és nehezebben meghatározható: a felek közötti technológiai, fejlesztési és hírszerzési együttműködést jelent – erről azonban nem lehet sokat tudni. Az azonban bizonyos, hogy amennyiben az AUKUS részeként létrehoznak majd egy különleges fejlesztési részleget, amelynek a feladata kiterjed a kísérleti fegyverek tervezésére és létrehozására is, akkor az teljes titkosítással fog történni, és csak kivételes esetben szerezhet a nemzetközi közvélemény tudomást róla.⁵⁰

A második pillér keretében valószínűsíthetően érzékeny információk sokasága lát majd napvilágot, amelyek védelme és szabályozása a felek elemtérdeke lesz, és védelmi mechanizmusok létrehozását is megkívánja. E tekintetben az AUKUS jó esélyekkel indul, és valójában nem is lesz feltétlenül szükség új hírszerzési kapacitások létrehozására, inkább csak a meglévők átstrukturálására és összekötésére. Fontos azonban hozzátenni, hogy mivel a meglévő hírszerzési együttműködések (különös tekintettel a *Five Eyes*ra) nemcsak az AUKUS-országokat foglalják magukban, hanem Új-Zélandot és Kanadát is, középtávon két lehetőség kínálkozik: vagy az utóbbi kettőt

is integrálják (aminek a Trump-adminisztráció vámháborúja árnyékában jelenleg nem sok esélye mutatkozik), vagy – egy sokkal erőforrás-igényesebb választásként – létre kellene hozniuk egy zárt hírszerzési rendszert.⁵¹ Egyébként kétséges, hogy Új-Zéland valaha is az AUKUS teljes jogú tagja akarna-e lenni, hiszen a helyi politikai elit erőteljesen a nukleáris semlegesség politikáját képviseli, így a második pillérhez való csatlakozása tűnik kézenfekvőnek. A részletek ismerete nélkül is megállapítható azonban, hogy az AUKUS önmagában is alkalmas az angolszász országok közötti hírszerzési és elhárítási együttműködés erősítésére, legalábbis technikai szinten.

Washington és London különleges kapcsolatát történelmileg három olyan kulcsfontosságú megállapodás határozta meg a gyakorlatban, amelyek jelentős részben éppen az érzékeny információk kezelését és védelmét irányozták elő. Ezekről érdemes néhány szót ejteni. A BRUSA (*Britain–United States of America Agreement*), az UKUSA (*United Kingdom–United States of America Agreement*) és az MDA (*Mutual Defense Agreement*) egyezmény révén olyan együttműködési keret jött létre, amely alapjaiban határozta meg a két ország 20. századi technológiai, katonai és hírszerzési kooperációját.⁵² A felsoroltak nem csupán formális szerződések, amelyekhez „soha nem nyúlnak” (mint az Ausztrália, Új-Zéland és az USA által kötött ANZUS-paktum kapcsán valószínűsíthető), hanem az angolszász világ biztonsági és hírszerzési együttműködésének a gerincét képező operatív dokumentumok.

A BRUSA-t a második világháború alatt, 1943-ban kötötték meg, és az elsődleges célja az volt, hogy a brit és az amerikai hírszerzési szolgálatok együttműködését szabályozza, különös tekintettel a titkos (német hadászati) kódok feltörésére és az ellenséges kommunikációs csatornák megfigyelésére. A BRUSA kiemelt szerepet játszott a szövetségesek sikeres partraszállásában és Németország információs félrevezetésében. Emellett az volt az első olyan átfogó egyezmény, amely lehetővé tette az információk szoros és rendszerszintű megosztását a két ország között, és egyúttal előkészítette a terepet a hidegháborús együttműködéshez.⁵³

A világháború után az együttműködés átalakult, és a közvetlen utódja, az 1946-ban megkötött UKUSA révén az angolszász világ legszorosabb hírszerzési szövetsége jött létre, amely a későbbiekben Kanadával, Ausztráliával és Új-Zélanddal is bővült, s létrehozták az úgynevezett „Öt Szem Szövetséget” (*Five Eyes*). A UKUSA-megállapodás nem csupán a kommunikációs hírszerzés (COMINT) területére terjedt ki, hanem az elektronikusnak (ELINT) a koordinációját is lehetővé tette, ami kulcsfontosságú volt a szovjet kémkedéssel szembeni védekezésben, és meghatározó szerepet játszik a 21. századi kínai kémszoftverek elleni fellépésben is.⁵⁴ A szövetség azóta is az angolszász államok közötti bizalmi együttműködés sarokköve, amely nélkül az olyan érzékeny technológiai projektek, mint az AUKUS, elképzelhetetlenek lennének.

A harmadik együttműködési megállapodás egy jóval későbbi (1958-ban írták alá), és elsősorban katonai információkat érintett.⁵⁵ Az MDA a nukleáris technológiának az Egyesült Királyság és az Egyesült Államok közötti átadását és a közös hadászati fejlesztések koordinációját könnyítette meg. Az egyezmény keretében London hozzáférést kapott amerikai nukleáris technológiákhoz és fejlesztési programokhoz, cserébe vállalta az atomarzenálja korszerűsítését és a mérete csökkentését. Az MDA nem csupán a két ország közötti katonai együttműködés csúcса, de a jövőbeli közös haditengerészeti projektek, így az AUKUS előfeltétele is volt.

A három megállapodás tehát együtt biztosította azt az operatív és stratégiai hátteret, amely történetileg az AUKUS-t megalapozta. Ezek a szerződések a gyakorlati együttműködés szoros szövetét alkotják, s nemcsak katonai, hanem hírszerzési és technológiai területekre is kiterjednek.

Következtetések

A jelen tanulmány arra kívánt rávilágítani, hogy az AUKUS nem csupán egy újabb biztonságpolitikai megállapodásként értelmezendő, hanem olyan történeti és identitásbeli mintázatok továbbélését tükrözi, amelyek az angolszász érdekszféra megerősödését, tágabb értelemben viszont a nyugati (transzatlanti) szövetségi rendszer gyengülését okozhatják, ahogy azt a francia érdekekkel való ütközése is mutatta. Az Egyesült Királyság, az Amerikai Egyesült Államok és Ausztrália közötti kapcsolatok múltbeli alakulása (különösen a brit–amerikai különleges kapcsolat és a tágabb értelemben vett *Five Eyes* együttműködés) szilárd alapot teremtett egy mélyebb, identitásalapú integrációhoz. Az AUKUS-szal szembeni francia tiltakozás azt is jelzi, hogy a pusztán stratégiai érdekek és katonai kapacitások nem elegendők egy ilyen szoros, hosszú távú, technológiamegosztáson alapuló együttműködés létrehozásához. A tanulmány következtetése szerint ahhoz elengedhetetlen a közös történeti emlékezet, a kulturális közelség és a hosszú távú politikai bizalom. Az AUKUS így a nemzetközi rendszer átalakulásának az egyik új paradigmájává is válik egyben. Nemcsak a hagyományos katonai szövetségi formákat újítja meg, hanem egyben rámutat az identitásnak és a történeti emlékezetnek a geopolitikai együttműködések jövőjében való fontosságára.

A tanulmány során megfogalmazott állítások számos további kérdést is felvetnek, amelyek az AUKUS-szal kapcsolatos jövőbeli kutatások lehetséges irányait is kijelölik. Érdemes lenne például megvizsgálni, hogy az AUKUS identitásbeli koherenciájának a további biztosítása mennyiben befolyásolja a jelenlegi kulturális és politikai közelség hosszú távú fenntarthatóságát, hiszen egy évtizedeken átívelő együttműködés – különösen azon a szinten,

amelyen az AUKUS kíván működni – számos veszélyt és bizonytalanságot hordoz magában. Hasonlóan fontos és kiemelkedő kérdés lehet az AUKUS bővítésének a lehetősége, akár az első, akár a második pillér tekintetében. Lehetséges-e Kanada vagy Új-Zéland teljes körű bevonása, és hogyan hatna az a szövetség identitásalapú kohéziójára? Nemcsak Új-Zéland semlegességi törekvései miatt lenne érdemes figyelmet fordítani e kérdésre, hanem azért is, mert a Kanada és az Egyesült Államok 2025-ben kezdődött kereskedelmi vitájában az utóbbi többször is megkérdőjelezte a kanadai nemzeti identitást, ami súlyos akadálya lehet egy kulturális és identitásalapú együttműködéshez való csatlakozásnak.

Az AUKUS működése azonban a jelenlegi nemzetközi környezetben több stratégiai tanulsággal is szolgál, amelyeket érdemes megemlíteni. Egyrészt a szövetségek jövőbeni stabilitása egyre inkább azon múlhat, hogy a részt vevő államok milyen közös érdekekkel, de még inkább milyen közös identitással és a nemzetközi rendszer jövőjét illető történeti narratívákkal rendelkeznek. A biztonságpolitikai együttműködések sikeressége a 21. században jelentősen függ majd (a huntingtoni minta alapján) a kulturális kompatibilitástól és a politikai bizalom mélységétől, s nem csupán a katonai képességektől. Másrészt a francia példa arra is rávilágít, hogy a jövőbeni nagyhatalmi együttműködésekben a stratégiai autonómia megőrzése és a közös kulturális háttér hiánya korlátozó tényező lehet. Az AUKUS-típusú szövetségek elterjedése pedig gyengítheti a klasszikus multilaterális intézményeket és együttműködéseket, mint amilyen a NATO vagy az ENSZ, de akár az Európai Unió multilaterális megközelítéseit is, hiszen az exkluzív, identitásalapú koalíciók gyakorlatilag lehetetlenné teszik a többoldalú kooperációt. Összességében kijelenthető, hogy az AUKUS nemcsak a jelen geopolitikai viszonyait alakítja át, hanem a jövő szövetségi modelljeit is előrevetíti: egy sokkal fragmentáltabb, blokkosodó világtrend irányába mutat, amelynek a törésvonalai a közös történeti tapasztalatok és identitásminták mentén alakulhatnak ki.

Jegyzetek

- 1 Barnes, Jamal és Makinda, Samuel M.: „Testing the Limits of International Society? Trust, AUKUS and Indo-Pacific Security”, *International Affairs*, 98., no. 4. (2022): 1307–1325.; Beránek, Ondřej: „America First, Indo-Pacific Second?”, *European Values Center for Security Policy*, <https://europeanvalues.cz/en/america-first-indo-pacific-second/> (a letöltés ideje: 2025. november 28.); He, Kai és Feng, Huiyun: „Navigating International Order Transition in the Indo-Pacific”, *The Pacific Review*, 36., no. 2. (2023): 227–233.

- 2 Danchev, Alex: „The Cold War »Special Relationship« Revisited”, *Diplomacy & Statecraft*, 17., no. 3. (2006): 579–595.; Jones, Bruce: „The Other »Special« Relationship: Australia”, *Brookings*, <https://www.brookings.edu/articles/the-other-special-relationship-australia/> (a letöltés ideje: 2025. november 28.); Marsh, Steve: „»Global Security: US–UK Relations«: Lessons for the Special Relationship?”, *Journal of Transatlantic Studies*, 10., no. 2. (2012): 182–199.
- 3 Bennett, James C.: *The Anglosphere Challenge: Why the English-Speaking Nations Will Lead the Way in the Twenty-First Century* (New York, NY: Rowman & Littlefield. 2007); Clayton Kate és Newman, Katherine: „Settler Colonial Strategic Culture: Australia, AUKUS, and the Anglosphere”, *Australian Journal of Politics & History*, 69., no. 3. (2023): 503–521.; Egedy, Gergely: „Brexit: az »angloszféra« perspektívája”, *Kommentár*, 11., no. 6. (2016): 10–20.; Hayton, Richard és Wellings, Ben: „The Anglosphere and »Anglo-Scepticism« in the Post-Brexit UK–Australia Relationship”, *Australian Journal of International Affairs*, 79., no. 2. (2025): 257–275.
- 4 *Australian Government, Defence Ministers*, „AUKUS Nuclear-Powered Submarine Pathway”, <https://www.minister.defence.gov.au/media-releases/2023-03-14/aukus-nuclear-powered-submarine-pathway> (a letöltés ideje: 2025. november 28.); Dunley, Richard: „The End of the »Lucky Country«? Understanding the Failure of the AUKUS Policy Debate”, *Australian Journal of International Affairs*, (2023): 1–8.; Girardi, Benedetta és Van Hooft, Paul: „Did AUKUS Torpedo Transatlantic Cooperation in the Indo-Pacific?”, *The Hague Centre for Strategic Studies*, 2021. december. Elektronikusan elérhető: <https://www.jstor.org/stable/resrep38750>; Hall, Ian: „AUKUS and Australia–UK Strategic Reconvergence: Return to Oz?”, *The RUSI Journal*, 167., no. 6–7. (2022): 34–42.; Nair, Siddharth Anil: „Beyond the Jargon on AUKUS: a Nuclear Submarine”, *Institute of Peace and Conflict Studies*, no. 211. (2022). Elektronikusan elérhető: <https://www.jstor.org/stable/resrep38926>.
- 5 Huntington, Samuel P.: *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order* (New York, NY: Simon & Schuster, 2003).
- 6 Doshi, Rush: *The Long Game: China’s Grand Strategy to Displace American Order. Bridging the Gap* (New York, NY: Oxford University Press, 2021); Liu, Weihua és Hao, Yufan: „Australia in China’s Grand Strategy”, *Asian Survey*, 54., no. 2. (2014): 367–394.; Shi, Xiaoqin: „Beyond AUKUS: The Emerging Grand Maritime Alliance”, *China International Strategy Review*, 4., no. 2. (2022): 248–267.
- 7 Beeson, Mark és Chubb, Andrew: „Australia, China and the Maritime »Rules-Based International Order«: Comparing the South China Sea and Timor Sea Disputes”, *International Relations of the Asia-Pacific*, 21., no. 2. (2021): 233–264.; Narine, Shaun: „The Problem of a »Rules-Based International Order«: The Significance of the Non-Western World’s Restrained Response to the Russia–Ukraine War”, *Canadian Foreign Policy Journal*, 29., no. 3. (2023): 301–316.
- 8 *Al Jazeera*, „France Accuses Australia, US of »Lying« over Submarine Deal”, <https://www.aljazeera.com/news/2021/9/18/france-accuses-australia-us-of-lying-over-submarine-deal> (a letöltés ideje: 2025. november 28.); Chrisafis, Angelique és Boffey, Daniel: „»Stab in the Back«: French Fury as Australia Scraps

- Submarine Deal”, *The Guardian*, 2021. szeptember 16.; Murphy, Katharine: „Macron Accuses Australian PM of Lying over Submarine Deal”, *The Guardian*, 2021. október 31.
- 9 *Al Jazeera*, „Explainer: Why Is a Submarine Deal Sparking a Diplomatic Crisis?”, <https://www.aljazeera.com/news/2021/9/19/explainer-why-is-a-submarine-deal-sparking-a-diplomatic-crisis> (a letöltés ideje: 2025. november 28.); *BBC*, „AUKUS: UK, US and Australia Launch Pact to Counter China”, <https://www.bbc.com/news/world-58564837> (a letöltés ideje: 2025. november 28.).
 - 10 Bat, Jean-Pierre: „The End of the Federalist Dream and the Invention of Franc-africain” in *France in the World: A New Global History*, szerk. Boucheron, Patrick és Gerson, Stéphane (New York, NY: Other Press, 2019), 778–784. o.; Pajon, Céline: „France in the Indo-Pacific”, *Asia Policy*, 18., no. 3. (2023): 69–81.
 - 11 Chafer, Tony: „Decolonization in French West Africa” in *Oxford Research Encyclopedias: African History*, szerk. Spear, Thomas (Oxford: Oxford University Press, 2017); Christison, Kathleen: „Delusions of Grandeur”, *Journal of Palestine Studies*, 24., no. 2. (1995): 89–90.; Henningham, Stephen: „In Pursuit of Grandeur: France, Colonialism and Nationalism in Africa and the South Pacific”. *Australian Journal of International Affairs*, 45., no. 1. (1991): 125–126.; Noussis, Giorgos: „Rethinking Colonialism in France’s Post-Chirac Era. From Sarkozy’s »Anti-Repentance« to Macron’s »Crisis of Acceptance«”, *Modern Languages Open*, no. 1 (2020.): 30.
 - 12 Bureau, Etienne és De Champchesnel, Pierre: „L’Indo-Pacifique vu de Paris et de Tokyo : convergences et limites du partenariat stratégique franco-japonais”, *Institut de Relations Internationales et Stratégiques (IRIS)*, https://www.iris-france.org/wp-content/uploads/2024/04/ObsIndoPac_note_9.pdf (a letöltés ideje: 2025. november 28.); Milhiet, Paco: „L’Indo-Pacifique français en 2023. L’activisme diplomatique du Président Macron”, *Diploweb.com*, <https://www.diploweb.com/L-Indo-Pacifique-francais-en-2023-L-activisme-diplomatique-du-President-Macron.html> (a letöltés ideje: 2025. november 28.).
 - 13 Pajon, Céline: „France’s Indo-Pacific Approach: Salvaging the Rules-Based Order and Staying Relevant” in *The Transformation of the Liberal International Order: Evolutions and Limitations*, szerk. Hosoya, Yuichi és Kundnani, Hans (Szingapúr: Springer Nature Singapore, 2024), 65–74. o.
 - 14 Fisher, Denise: *France in the South Pacific: Power and Politics* (Canberra: ANU Press, 2013); Kerdodé, Christophe és Motin, Dylan: „Why Do Middle Powers Project Forces in Distant Regions? The Case of France in the Indo-Pacific”, *International Journal of Asia Pacific Studies*, 20., no., 1. (2024): 125–147.
 - 15 Duby, Georges: „A külpolitikai problémák” in *Franciaország története II.: Az új idők 1852-től napjainkig* (Budapest: Osiris, 2007), 447–448. o.; Thi Trang, Nguyen: „From Indochinese Convict to Indentured Laborers: A Dream and Reality of Building a Colonial Empire in the Asia-Pacific by the French Empire from the Late Nineteenth to the Early Twentieth Century”. *Labor History* (2025): 1–26.
 - 16 Cogneau, Denis, Dupraz, Yannick és Mesplé-Somps, Sandrine: „Fiscal Capacity and Dualism in Colonial States: The French Empire 1830–1962”, *The Journal of Economic History*, 81., no. 2. (2021): 441–480.; Thomas, Martin: „French Empire

- Elites and the Politics of Economic Obligation in the Interwar Years”, *The Historical Journal*, 52., no. 4. (2009): 989–1016.
- 17 Clegg, Peter (szerk.): *The Non-Independent Territories of the Caribbean and Pacific: Continuity and Change* (London: Institute of Commonwealth Studies, School of Advanced Study, University of London, 2012).
- 18 Bureau és De Champchesnel: „L’Indo-Pacifique”; Noussis: „Rethinking Colonialism”; Pajon, Céline: „France’s Indo-Pacific Approach: Salvaging the Rules-Based Order and Staying Relevant” in *The Transformation of the Liberal International Order: Evolutions and Limitations*, szerk. Hosoya, Yuichi és Kundnani, Hans (Szingapúr: Springer Nature Singapore, 2024), 65–74. o.
- 19 Headrick, Daniel R.: „The Tools of Imperialism: Technology and the Expansion of European Colonial Empires in the Nineteenth Century”, *The Journal of Modern History*, 51., no. 2. (1979): 231–263.; O’Brien, Patrick K.: „The Costs and Benefits of British Imperialism 1846–1914”, *Past & Present*, no. 120. (1988): 163–200.; Vadász Sándor és Balogh András: „Nemzetközi kapcsolatok 1789–1914” in *19. századi egyetemes történelem, 1789–1914: Európa és az Európán kívüli országok* (Budapest: Osiris, 2020), 17–30. o.
- 20 Etherington, Norman: „Reconsidering Theories of Imperialism”, *History and Theory*, 21., no. 1. (1982): 1–36.; Go, Julian: „Capital, Containment, and Competition”, *Social Science History*, 38., no. 1–2. (2014): 43–69.
- 21 Burrows, Mathew: „»Mission civilisatrice«: French Cultural Policy in the Middle East, 1860–1914”, *The Historical Journal*, 29., no. 1. (1986): 109–135.; Weiskel, Timothy C.: „Mission Civilisatrice”, *The Wilson Quarterly*, 12., no. 4. (1988): 96–113.
- 22 Chafer: „Decolonization in French West Africa”; Clapton, William: „Pluralism, Decolonization and International Society”, *Cambridge Review of International Affairs*, 30., no. 4. (2017): 350–367.
- 23 Henningham: „In Pursuit of Grandeur”.
- 24 Chabal, Emile: „French Political Culture in the 1970s: Liberalism, Identity Politics and the Modest State”, *Geschichte und Gesellschaft*, 42., no. 2. (2016): 243–265.; Davis, Reed: „A Once and Future Greatness: Raymond Aron, Charles de Gaulle and the Politics of Grandeur”, *The International History Review*, 33., no. 1. (2011): 27–41.
- 25 Ball, Stuart: „Churchill and the Conservative Party”, *Transactions of the Royal Historical Society*, no. 11 (2001): 307–330.; Kissinger, Henry A.: „Reflections on a Partnership: British and American Attitudes to Postwar Foreign Policy”, *International Affairs*, 58., no. 4. (1982): 571–587.; Wallace, William: „Foreign Policy and National Identity in the United Kingdom”, *International Affairs*, 67., no. 1. (1991): 65–80.
- 26 Deyasi, Marco R.: „Indochina, »Greater France« and the 1931 Colonial Exhibition in Paris: Angkor Wat in Blue, White and Red”, *History Workshop Journal*, no. 80. (2015): 123–141.; Hauser, Henri: „Greater France”, *Foreign Affairs*, 2., no. 2. (1923): 211–229.
- 27 Kanya-Forstner, Alexander Sydney: „The French Colonial Empire”, *The Journal of African History*, 40., no. 2. (1999): 318–319.

- 28 Nair: „Beyond the Jargon on AUKUS”; Shi: „Beyond AUKUS”; Staunton, Eglantine és Day, Benjamin: „Australia–France Relations after AUKUS: Macron, Morrison and Trust in International Relations”, *Australian Journal of International Affairs*, 77., no. 1. (2023): 11–18.
- 29 *Australian Government, Defence Ministers*, „AUKUS Nuclear-Powered Submarine Pathway”; Therrien, Alex: „AUKUS: France Pulls out of UK Defence Talks amid Row”, *BBC*, <https://www.bbc.com/news/uk-58620220> (a letöltés ideje: 2025. november 28.); Eckstein, Megan: „Allies Target Early AUKUS Milestones to Keep 20-Year Plan on Track”, *Defense News*, <https://www.defensenews.com/naval/2023/09/07/allies-target-early-aukus-milestones-to-keep-20-year-plan-on-track/> (a letöltés ideje: 2025. november 28.).
- 30 Uo.; *Australian Government, Defence Ministers*, „AUKUS Build and Sustainment Partners Announced”, <https://www.minister.defence.gov.au/media-releases/2024-03-22/aukus-build-and-sustainment-partners-announced> (a letöltés ideje: 2025. november 28.).
- 31 Pajon: „France in the Indo-Pacific”; Staunton és Day: „Australia–France Relations”; Veress Hilda: „France as a Middle Power in the Shadow of Great Powers after the Pandemic”, *Foreign Policy Review*, 14., no. 3. (2021): 112–126.
- 32 *BBC*, „AUKUS Pact: France and US Seek to Mend Rift”, <https://www.bbc.com/news/world-europe-58659627> (a letöltés ideje: 2025. november 28.); Chrisafis és Boffey: „»Stab in the Back«”.
- 33 *Al Jazeera*, „France Accuses Australia”; *BBC*, „AUKUS Pact”; Chrisafis és Boffey: „»Stab in the Back«”; Imansyah, Budi és Nugrahani, Henny Saptatia Drajadi: „French Reactions towards the Establishment of AUKUS”, *Educational Administration: Theory and Practice*, 30., no. 11. (2024): 817–823.
- 34 Therrien: „AUKUS”.
- 35 Willsher, Kim: „France Recalls Ambassadors to US and Australia after AUKUS Pact”, *The Guardian*, 2021. szeptember 17.
- 36 *BBC News*, „Theresa May Calls for »Truly Global Britain«”, <https://www.bbc.com/news/av/uk-politics-37535867> (a letöltés ideje: 2025. november 28.); Saunders, Robert: „Brexit and Empire: »Global Britain« and the Myth of Imperial Nostalgia”, *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, 48., no. 6. (2020): 1140–1174.; UK Government: *Global Britain in a Competitive Age: The Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy* (London: Dandy Booksellers Ltd., 2021).
- 37 Gilli, Andrea: „The United Kingdom and the Indopacific: Return of Global Britain”, in *Mind the Gap: National Views of the Free and Open Indo-Pacific*, szerk. Stirling, Sharon (Washington, DC: German Marshall Fund of the United States, 2019), 44–48. o. Elektronikusan elérhető: <http://www.jstor.org/stable/res-rep21474.11>; Landsman, David: „Can Brexit Britain Still Be a Global Player?”, *Horizons: Journal of International Relations and Sustainable Development*, no. 18. (2021): 70–81.
- 38 Bennett: *The Anglosphere Challenge*; Egedy: „Brexit”.

- 39 *Foreign, Commonwealth and Development Office*, „Integrated Review Refresh 2023: Responding to a More Contested and Volatile World”, <https://www.gov.uk/government/publications/integrated-review-refresh-2023-responding-to-a-more-contested-and-volatile-world> (a letöltés ideje: 2025. november 28.); UK Government: *Global Britain in a Competitive Age*.
- 40 Danchev: „The Cold War”; Dobson, Alan és Marsh, Steve „Anglo-American Relations: End of a Special Relationship?”, *The International History Review*, 36., no. 4. (2014): 673–697.; Gannon, Philip: „The Special Relationship and the 1945 Anglo-American Loan”, *Journal of Transatlantic Studies*, 12., no. 1. (2014): 1–17.; Hedinger, Daniel: „The Imperial Nexus: The Second World War and the Axis in Global Perspective”, *Journal of Global History*, 12., no. 2. (2017):184–205.
- 41 Christianson, John, Monaghan, Sean és Cooke, Di: „AUKUS Pillar Two: Advancing the Capabilities of the United States, United Kingdom, and Australia”, *CSIS*, <https://www.csis.org/analysis/aukus-pillar-two-advancing-capabilities-united-states-united-kingdom-and-australia> (a letöltés ideje: 2025. november 28.); Gita-Carlos, Ruth Abbey: 2021. „Duterte »Concerned« over AUKUS Nuclear Submarine Deal”, *Philippine News Agency*, <https://www.pna.gov.ph/articles/1154907> (a letöltés ideje: 2025. november 28.).
- 42 Childs, Nick: „The AUKUS Anvil”, *Horizons: Journal of International Relations and Sustainable Development*, no. 25. (2024): 100–113.; Dalton, Toby és Levite, Ariel: „AUKUS as a Nonproliferation Standard?”, *Arms Control Today*, 53., no. 6. (2023): 6–11. Davenport, Kelsey: „AUKUS Plans Announced”, *Arms Control Today*, 53., no. 3. (2023): 23–24.
- 43 Dunley: „The End of the »Lucky Country«?”; Girardi és Van Hooft: „Did AUKUS Torpedo Transatlantic Cooperation”.
- 44 *International Crisis Group*, „Whose Rules-Based Order? Competing Visions of International Order in the South China Sea”. Elektronikusan elérhető: <http://www.jstor.org/stable/resrep38456.7> (a letöltés ideje: 2025. november 28.).
- 45 Christianson, Monaghan és Cooke: „AUKUS Pillar Two”; Cox, Lloyd, Cooper, Danny és O’Connor, Brendon: „The AUKUS Umbrella: Australia–US Relations and Strategic Culture in the Shadow of China’s Rise”, *International Journal: Canada’s Journal of Global Policy Analysis*, 78., no. 3 (2023): 307–326.; Nair: „Beyond the Jargon on AUKUS”; Shi: „Beyond AUKUS”.
- 46 *ABC News*, „Biden Adviser Says US Is Taking »Big Bet« in Sharing Nuclear Submarines with Australia”, 2021. november 11.; O’Connor, Brendon, Cox, Lloyd és Cooper, Danny: „Australia’s AUKUS »Bet« on the United States: Nuclear-Powered Submarines and the Future of American Democracy”, *Australian Journal of International Affairs*, 77., no. 1. (2023): 45–64.
- 47 Jain, Ash, Kroenig, Matthew, Albright, Madeleine és Hadley, Stephen J.: „The Current Rules-Based International System and Its Benefits” in *Present at the Re-Creation* (Washington, DC: Atlantic Council, 2019), 10–15. o. Elektronikusan elérhető: <http://www.jstor.org/stable/resrep20951.5>; Liu, Hongsong: „Chinese Perception of China’s Engagement in Multilateralism and Global Governance”, *The Pacific Review*, 33., no. 3–4. (2020): 469–496.; Narine: „The Problem of a »Rules-Based International Order«”.

- 48 Battersby, John és Ball, Rhys: „The Phantom Eye: New Zealand and the Five Eyes”, *Intelligence and National Security* (2023): 1–18.; O’Neil, Andrew: „Australia and the »Five Eyes« Intelligence Network: The Perils of an Asymmetric Alliance”, *Australian Journal of International Affairs*, 71. no. 5. (2017): 529–543.
- 49 *Australian Government, Defence Ministers*, „Key Naval Projects Confirmed for South Australia”, <https://www.minister.defence.gov.au/media-releases/2021-09-16/key-naval-projects-confirmed-south-australia> (a letöltés ideje: 2025. november 28.); *Australian Government, Defence Ministers*, „The Australia–U.S. Ministerial Consultations Joint Statement: An Unbreakable Alliance for Peace and Prosperity”, <https://www.minister.defence.gov.au/statements/2021-09-17/australia-us-ministerial-consultations-joint-statement-unbreakable-alliance-peace-and-prosperity> (a letöltés ideje: 2025. november 28.); *Foreign, Commonwealth and Development Office*, „Integrated Review Refresh 2023”; *The White House*, „Joint Leaders Statement on AUKUS”, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/09/15/joint-leaders-statement-on-aukus/> (a letöltés ideje: 2025. november 28.); *The White House*, „Fact Sheet: Implementation of the Australia–United Kingdom–United States Partnership (AUKUS)”, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/04/05/fact-sheet-implementation-of-the-australia-united-kingdom-united-states-partnership-aukus/> (a letöltés ideje: 2025. november 28.).
- 50 *Asia Society Policy Institute*, Expand Aukus Pillar Two: Aspi Notes for the Trump Administration, <http://www.jstor.org/stable/resrep65991.10>. (a letöltés ideje: 2025. november 28.); Christianson, Monaghan és Cooke: „AUKUS Pillar Two”; Monaghan, Sean, Palmer, Alexander és Park, Chris H.: „Policy Recommendations for Improving U.S. Multinational Strategic Planning”, *Fighting with Allies* (Washington, DC: Center for Strategic and International Studies, 2025), 22–31. o. Elektronikusan elérhető: <http://www.jstor.org/stable/resrep69106.8>.
- 51 Akbari, Ather H. és MacDonald, Martha: „Immigration Policy in Australia, Canada, New Zealand, and the United States: An Overview of Recent Trends”, *International Migration Review*, 48., no. 3. (2014): 801–822.; Alves, Dora: „New Zealand and Anzus: An American View”, *The Round Table*, 76., no. 302. (1987): 207–222.; Ayson, Robert: „New Zealand’s Alliance Obligations in a China–Australia War”, *Australian Journal of International Affairs*, 77., no. 3. (2023.): 233–257.
- 52 Aldrich, Richard J. és Kasuku, John: „Escaping from American Intelligence: Culture, Ethnocentrism and the Anglosphere”, *International Affairs*, 88., no. 5. (2012): 1009–1028.; Dittmer, Jason: „Everyday Diplomacy: UK–USA Intelligence Cooperation and Geopolitical Assemblages”, *Annals of the Association of American Geographers*, 105., no. 3. (2015): 604–619.; Mills, Claire: „UK–US Mutual Defence Agreement”, *UK Parliament*, <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/SN03147/SN03147.pdf> (a letöltés ideje: 2025. november 28.); Sims, John Cary: „The BRUSA Agreement of May 17, 1943”, *Cryptologia*, 21., no. 1. (1997): 30–38.; *United Nations – Treaty Series*, „United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and United States of America. Agreement for Co-operation on the Uses of Atomic Energy for Mutual Defense Purposes. Signed at Washington,

- on 3 July 1958”, <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20326/volume-326-I-4707-English.pdf> (a letöltés ideje: 2025. november 28.); Wallace, William és Phillips, Christopher: „Reassessing the Special Relationship”, *International Affairs*, 85., no. 2. (2009): 263–284.
- 53 Hughes, R. Gerald és Robb, Thomas: „Kissinger and the Diplomacy of Coercive Linkage in the »Special Relationship« between the United States and Great Britain, 1969–1977”, *Diplomatic History*, 37., no. 4. (2013): 861–905.; Walsh, James Igoe: „Defection and Hierarchy in International Intelligence Sharing”, *Journal of Public Policy*, 27., no. 2. (2007): 151–181.
- 54 Crothers, Brian, Lanphear, Jeff, Garino, Brian, Konyha, Paul P. és Byrne, Edward P.: „US Space-Based Intelligence, Surveillance, and Reconnaissance” in *AU-18 Space Primer*, szerk. Air Command and Staff College és Space Research Electives Seminars (Alabama, AL: Air University Press, 2009), 167–182. o. Elektronikusán elérhető: <http://www.jstor.org/stable/resrep13939.20>.
- 55 Baylis, John: „The 1958 Anglo-American Mutual Defence Agreement: The Search for Nuclear Interdependence”, *Journal of Strategic Studies*, 31., no. 3. (2008): 425–466.; Colman, Jonathan: „The 1950 »Ambassador’s Agreement« on USAF Bases in the UK and British Fears of US Atomic Unilateralism”, *Journal of Strategic Studies*, 30., no. 2. (2007): 285–307. Foerster, Schuyler és Raymond, Ray: „The US–UK »Special Relationship« at a Critical Crossroads”, *Atlantic Council*, <http://www.jstor.org/stable/resrep03496> (a letöltés ideje: 2025. november 28.).